

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1934

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

STEFAN ZWEIG

ΝΙΤΣΕ

Στὸ γιατρό κ. Πέτρο Ν. Παναγιώτου αφιερώνεται ἡ μεταφραστικὴ αὐτὴ προσπάθεια, ἐλάχιστὴ ἔμπραχτη εὐχαριστία, ἀπὸ τὴς τόσες ποὺ τοῦ ὀφείλονται.

Λογαριάζω γὰρ φιλόσοφο ἐκεῖνον ποὺ εἶναι σὲ θέσιν νὰ γίνῃ παράδειγμα ἀλλονῶν.

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΔΙΧΩΣ ΠΡΟΣΩΠΑ

Μὲ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς ἐπικίνδυνα, ἀπολαμβάνει τὴ μεγαλύτερη ἡδονὴ τῆς ὑπαρξεως.

Ἡ τραγωδία τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε εἶναι ἓνα μονόδραμα: κανένα πρόσωπο, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιο, δὲν παρουσιάζει πάνω στὴ σύντομη σκηνὴ τῆς ζωῆς του. Σ' ὅλες τὴς πράξεις αὐτῆς τῆς τραγωδίας, ποὺ λυώνει σὰ μιὰ στίβα ἀπὸ χιόνι, αὐτὸς ὁ ἔρημος πολεμιστὴς βρίσκεται ὀλομόναχος κάτω ἀπ' τὸ συννεφιασμένο οὐρανὸ τοῦ πεπρωμένου του. Κανεὶς δὲν εἶναι μαζί του, κανεὶς δὲν τοῦ βγαίνει μπροστά. Καμμιά γυναίκα δὲν καταπραῖνει μὲ τὴ γλυκειὰ τῆς παρουσίας τὴν ἀτμοσφαιρικὴ πίεση. Κάθε κίνηση ξεφεύγει μονάχα ἀπ' αὐτὸν καὶ γυρίζει ἀντανεκλαστικά σ' αὐτὸν καὶ μόνο: κάποια πρόσωπα, ποὺ στὴν ἀρχὴ βαδίζουν στὴ σκιά του, δὲ συνοδεύουν παρά μὲ μουγκές ἐκδηλώσεις κατάπληξης καὶ τρόμου τὴν ἡρωϊκὴ του προσπάθεια, καὶ τὸ σκᾶν σιγα-σιγὰ σὰ νὰ βρίσκονται μπρὸς σ' ἓναν κίνδυνο. Κανεὶς δὲν τολμάει νὰ μπεῖ γιὰ καλὰ μὲς τὸν ἐσωτερικὸ κύκλο αὐτουνοῦ τοῦ πεπρωμένου. Ὁ Νίτσε μιλάει πάντα, ἀγωνίζεται πάντα, ὑποφέρει πάντα γιὰ τὸν ἴδιο του μόνο ἑαυτό. Σὲ κανένα δὲ λέει κουβέντα καὶ κανεὶς δὲν τοῦ ἀπαντᾷ. Καὶ τὸ πιὸ φοβε-

ρὸ ἀκόμα εἶναι ποὺ κανεὶς δὲν τὸν ἀκούει.

Δὲν ὑπάρχουνε ἄνθρωποι, σύντροφοι, ἀκροατές, στὴν ἀσύγκριτα ἡρωϊκὴ τραγωδία τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε, μὰ οὔτε κιόλας καθ'αυτὸ σκηνή, τοπεῖο, διακόσμηση, κοστούμια. Παίζεται, σὰ νὰ ποῦμε, στὸ ἄδειο διάστημα τῆς ἰδέας. Bâle, Naumburg, Sorrente, Sils Maria, Gênes, δὲν εἶνε ὀνόματα τῶν ἀληθινῶν τόπων ὅπου ἔζησε ὁ Νίτσε, μὰ ἀπλῶς πέτρες καταμεσῆς ἑνὸς μακρυνοῦ δρόμου ποὺ τὸν διέτρεξε μ' ἓνα φλογερὸ πέταγμα, — κρῖα παρασκήνια, χρώματα δίχως ἔννοια. Ἀλήθεια, ἡ διακόσμηση αὐτῆς τῆς τραγωδίας εἶναι πάντα ἡ ἴδια: ἡ ἐρημιὰ, ἡ μοναξιὰ, αὐτὴ ἡ φριχτὴ μοναξιὰ, ἡ δίχως κουβέντα καὶ δίχως ἀπάντηση, ποὺ ἡ νιτσεϊκὴ σκέψη φέρνει γύρω τῆς καὶ πάνω τῆς ἓν μίαν ἀδιαπέραστη γυάλινη θήκη, μιὰ μοναξιὰ χωρὶς λουλούδια οὔτε φῶς, χωρὶς μουσικὴ, χωρὶς ζῶα, χωρὶς ἀνθρώπινα ὀντα, μάλιστα μιὰ μοναξιὰ χωρὶς θεὸ, ἡ νεκρὴ καὶ πετρωμένη μοναξιὰ ἑνὸς πρωτόγονου καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε χρόνο κόσμου. Μὰ αὐτὸ ποὺ κάνει τὴ μόνωσή του καὶ

τή θλίψη του τόσο φριχτή, τόσο τρομερή και μαζί τόσο παράδοξη, είναι τό άκατανόητο γεγονός ότι ή έρημική αυτή μοναξιά, ό παγετώνας αυτός, βρίσκεται, για να μιλήσουμε σά διανοούμενοι, στην καρδιά της νεώτερης Γερμανίας, που τραντάζεται κι' άχολογεί από σιδηρόδρομους και τηλεγράφους, από φωνές και θόρυβους, στο κέντρο μίανης πνευματικής ανάπτυξης με νοσηρή άνέκαθεν περιέργεια, που σκορπάει κάθε χρόνο στον κόσμο σαράντα χιλιάδες νόμους, που μελετάει κάθε μέρα χίλια προβλήματα σ' έκατό Πανεπιστήμια, που παρασταίνει κάθε μέρα τραγωδίες σ' εκατοντάδες θέατρα, και που μολοντοϋτο δέν ξέρει τίποτα άπ' αυτό τό φοβερό πνευματικό δράμα που ξετυλίγεται στο ίδιο εκεί μέρος, στον πιο έσωτερο κύκλο της. Γιατί, στις πιο μεγαλόπρεπες σκηνές της άκριβώς, ή τραγωδία του Φρειδερίκου Νίτσε δέν έχει πιά οϋτ' ένα θεατή, έναν άκροατή, ένα μάρτυρα άπ' τό γερμανικόν κόσμο. Στην αρχή που μιλάει με θέρμη άπ' τήν καθηγητική του έδρα και που τό φώς του Βάγκνερ τόν κάνει όρατό, τόν προσέχουν κάπως άκόμα, μά όσο κατεβαίνει στο βάθος του έαυτοϋ του, τόσο περισσότερο βυθίζεται στο χάος του χρόνου, και τόσο λιγώτερο άντηχει. Ό ένας μετά τόν άλλο, οι φίλοι, οι ξένοι, σηκώνονται, άγριέμένοι, ένω κρατάει ό ήρωϊκός του μονόλογος, τρομαγμένοι άπ' τις διαρκώς πιο "γριες μεταμορφώσεις, άπ' τις πάντα πιο σφοδρές έκστάσεις του φιλοσόφου, και τόν άφίνουν φοβερά όλομόναχο πάνω στη σκηνή του πεπρωμένου του. Σιγά-σιγά, ό τραγικός ήθοποιός δειλιάζει να μιλάει μόνο στο κενό. Σηκώνει τή φωνή του πάντα προς τά επάνω, κράυγάζει και χειρονομεί. Πάντα περισσότερο, για να κάνει ν' άκουστεί μία ήχώ ή τουλάχιστο μία αντίρρηση. Βρίσκει—για να τή συντονίσει με τά λόγια του—μία μουσική, μία μουσική που ξεπετιέται σαν άπό πηγή, μεθυστική, διονυσιακή, μά κανείς πιά δέν άκούει. Ξαναγυρίζει στις μασκαράτες, σε μία προσποιητή φαιδρότητα, σφυ-

ριχτική και διαπεραστική. Κάνει τις φράσεις του να πηδούν και τις στολίζει με κοροϊδίες, άπλώς για να προσελκύσει με τις τεχνητές του τέρψεις άκροατές στο φοβερά σοβαρό Εύαγγελιό του, μά κανένα χέρι δέν κινείται για να τόν χειροκροτήσει. Στο τέλος βρίσκει ένα χορό, ένα χορό σπαθίων, και, πληγωμένος, σπαραγμένος, ματωμένος, δείχνει μπρός στο κοινό τή νέα του θανάσιμη τέχνη, μά κανείς δέ μαντεύει τή σημασία των χοντρών του άστείων, οϋτε τό θανατηφόρο μάρτυριο που ύπάρχει σ' αυτή τήν προσποιημένη έλαφρότητα. Χωρίς άκροατές και χωρίς ήχώ, άποτελειώνει μπρός σε άδειανά καθίσματα τό πιο έξαιρετικό δράμα που προσφέρθηκε στον ταραγμένο μας αιώνα. Κανείς δέ γυρίζει, τυχαία έστω, τό βλέμμα του σ' αυτόν, όταν ή σβούρα των σκέψεών του, στριφογυρίζοντας σε μίαν άτσαλένια μύτη, πηδάει για τελευταία φορά ύπέροχα και πέφτει τέλος έξαντλημένη στο χώμα,— «νεκρός που βρίσκεται μπρός στην άθανασία».

Η κατάσταση αυτή της μόνωσης με τόν έαυτό του, αυτός ό τρόπος να είναι μόνος άπέναντι του έαυτοϋ του, είναι ή πιο βαθειά έννοια, ή θεία και δίχως όμοιά της πλοκή αυτής της τραγωδίας που στάθηκε ή ζωή του Φρειδερίκου Νίτσε: ποτέ μία τόσο μεγαλόπρεπη άφθονία του πνεύματος, ένας τόσο έξαιρετικός όργασμός του αισθήματος, δέ βρέθηκαν μπρός σ' ένα τόσο μεγάλο κενό του κόσμου, προς σε μία σιωπή τόσο άδιαπέραστη, σα νάτανε άπό μέταλλο. Δέν εϋνοήθηκε να βρει έχθρους σπουδαίους. "Έτσι, ή πιο δυνατή θέληση της σκέψης, «κλεισμένη στον ίδιο της έαυτό και χωνεύοντας τόν ίδιο της έαυτό», ύποχρεώθηκε να ζητήσει μίαν άπάντηση και μίαν αντίσταση στο ίδιο της τό στήθος, τήν ίδια της τραγική ψυχή. "Όχι άπ' τόν κόσμο, μά άπ' τά ματωμένα ράκη του ίδιου του δέρματος, αυτό τό πνεύμα, που έγινε μανιακό άπ' τή μοϊρα, ξεριζώνει, σαν τόν Ήρακλη, τό χιτώνα του Νέσσου, αυτή τή σαρκοβόρα φλόγα, για

νά μείνει γυμνός μπρός στην υπέρτατη αλήθεια, μπρός στον ίδιο του εαυτό. Ἄλλὰ τί παγωμένο ρίγος γύρω ἀπ' αὐτή τὴ γύμνια, τί σιωπὴ γύρω ἀπ' αὐτή τὴ δίχως προηγούμενῆ τῆς κραυγῆ τοῦ πνεύματος, τί τρομερὸς οὐρανὸς γεμάτος σύννεφα κι' ἀστραπὲς πάνω ἀπ' τὸ «φονιά τῆς θεότητας», ποὺ σὰ δὲν ἔρχεται πιά κανεὶς ἐχθρὸς νὰ τὸν συναντήσει καὶ ὁ ἴδιος δὲ βρίσκει πιά ἐχθρό, μάχεται μὲ τὸν ἴδιο του εαυτό, — «γνώστης τοῦ εαυτοῦ του, δήμιος τοῦ εαυτοῦ του δίχως οἶκτο». Σπρωγμένος ἀπ' τὸ δαιμόνιό του μακρὰ ἀπ' τὸν καιρὸ κι' ἀπὸ τὸν κόσμον, μακρὰ ἀπ' τὰ πιὸ τελευταῖα σύνορα τῆς ὑπαρξῆς του,

σπαράζοντας, ἄχ! μὲ ἀγνωστους πυρετοὺς, φρίσσοντας στὰ παγωμένα βέλη τοῦ χιονιοῦ κυνηγημένος ἀπὸ σένα, σκέψη ἀκατανόμαστη! σκεπασμένη! τρομερή! (!)

πισωγυρίζει καμμιά φορά ριγώντας, μὲ βλέμμα ποὺ φανερώνει ἀνομολόγητῃ ἔκπληξη σὰ διακρίνει πόσο μακρὰ τὸν πέταξε ἡ ζωὴ του, μακρὰ ἀπὸ κάθε πρᾶγμα ζωντανό, μακρὰ ἀπ' τὸ κάθε τι ποὺ ἔζησε κάποτε. Μὰ μιὰ τόσο μεγάλη ὀρμὴ δὲ μπορεῖ νὰ πισωγυρίζει πιά: μὲ μιὰ πλέρια ἐμπιστοσύνη κι' ἀπάνω στὴν πιὸ ἐξαιρετικὴ ἔκσταση τοῦ μεθυσμένου του εαυτοῦ, ξεπληρώνει τὸ πεπρωμένο του ποὺ ἀπὸ τὰ πρὶν τοῦ εἶχε ζωγραφίσει ὁ ἀγαπητὸς του Hælderlin, — τὸ πεπρωμένο τοῦ Ἐμπεδοκλή.

Ἐνα τοπεῖο ἠρωϊκὸ δίχως οὐρανὸ, ἕνα παιγνίδι γιγάντειο δίχως θεατὲς, ἡ σιωπὴ, μιὰ σιωπὴ πάντα πιὸ μεγάλη γύρω ἀπ' τὴν πιὸ φοβερὴ κραυγὴ τῆς μοναξιάς τοῦ πνεύματος, αὐτὴ εἶναι ἡ τραγωδία τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε: θάπρεπε νὰ τὴ συχαθεῖ κανεὶς σὰ μιὰν ἀπ' τὶς ἀναρίθμητες καὶ μανιασμένες σκληρότητες τῆς Φύσης, ἂν δὲν τὴν εἶχε δεχτεῖ ἐκστατικὰ ὁ ἴδιος κι' ἂν δὲν εἶχε διαλέξει κι' ἀγαπήσει τὴ μοναδικὴ ἀπανθρωπία κι' ἐξαιτίας ἀκριβῶς

τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρα. Γιατί, μὲ τὴ θέλησή του, μὲ κάθε πνευματικὴ διαύγεια, παρατημένος ἀπὸ μιὰ σίγουρη ζωὴ, ἔφτιαξε ὁ ἴδιος αὐτὴ τὴν «ιδιότροπὴ ζωὴ» μὲ τὸ πιὸ βαθύ τραγικὸ ἔνστιχτο, ἐπροκάλεσε τοὺς θεοὺς μ' ἕνα θάρρος ἀπαράμιλλο «γιὰ νὰ κάνει ὁ ἴδιος τὸν εαυτό του νὰ αἰστανθεῖ τὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ τοῦ κινδύνου ποὺ σ' αὐτὸν θὰ μπορούσε ἕνας ἄνθρωπος νὰ ζήσει».

«Χαίρετε δαίμονες!» (!)

Ρίχνοντας τὴ χαρούμενη αὐτὴ κραυγὴ τῆς βρισιᾶς, μιὰ φορά, κάποια εὐθυμὴ νύχτα, κατὰ τὸν τρόπο τῶν φοιτητῶν, ὁ Νίτσε καὶ οἱ φίλοι του φιλόσοφοι ἐπικαλέστηκαν τὶς Δυνάμεις: τὴν ὥρα ποὺ πλανιῶνται τὰ Πνεύματα, χύνουν ἀπ' τὸ παράθυρο τὸ κόκκινο κρασί τῶν γεμάτων ποτηριῶν τοὺς στὸν κοιμισμένο δρόμο τῆς Βάλε, σὰ μιὰ σπονδὴ πρὸς τοὺς Ἄδρατους. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ τῆς φαντασίας τὸ ἐρεθίζει ἕνα βαθύτερο προαίσθημα: μὰ οἱ δαίμονες ἀκοῦνε αὐτὴ τὴν πρόσκληση καὶ ἀκολουθοῦν ἐκεῖνον ποὺ τοὺς κάλεσε, τόσο ποὺ τὸ παιγνίδι μιᾶς νύχτας γίνεται ἡ μεγαλόπρεπη τραγωδία ἑνὸς πεπρωμένου.

Ὅμως, ποτὲ ὁ Νίτσε δὲν ξεφεύγει ἀπ' τὶς τεράστιες ἀνάγκες, ποὺ μέσα σ' αὐτὲς αἰσθάνεται τὸν εαυτό του γερὰ πιασμένο καὶ χαμένο: ὅσο τὸν χτυπάει δυνατώτερα τὸ σφυρί, τόσο καθαρώτερα ἀντηχεῖ ὁ μπρούτζινος ὄγκος τῆς θέλησής του. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸ πυρωμένο ἀπ' τὴ φωτιὰ τῆς δύναμης ἀμόνι, χτυπιέται μὲ τὸ σφυρί πάντα πιὸ δυνατὰ ἢ κουβέντα ποὺ θωρακίζει μὲ μπρούτζο κατόπι τὸ πνεῦμα του, «ἢ κουβέντα γιὰ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἀγάπη τοῦ πεπρωμένου: νὰ μὴ θέλουμε στὸ μέλλον ν' ἀλλάξουμε κανένα πρᾶγμα ποὺ ἔγινε στὸ παρελθόν. Κι' ἔτσι νὰ συμβαίνει αἰώνια. Ὁχι μόνο νὰ ὑποφέρουμε τὸ ἀναπόφευκτο, ἀκόμα λιγώτερο νὰ τὸ κρύβουμε, — μὰ νὰ τὸ ἀγαπᾶμε.» Τὸ θερμὸ αὐτὸ

(!) Ἀπόδοση Ν. Καζαντζάκη, ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ μετάφρασή του τοῦ Ζαρατούστρα. (Σημ. τοῦ μεταφραστῆ.)

(!) Ἑλληνικὰ μὲς στὸ ξένο κείμενο. (Σημ. τοῦ μεταφρ.)

έρωτικό τραγούδι, πού απευθύνεται στις Δυνάμεις, σκεπάζει διθυραμβικά την κραυγή πού προέρχεται απ' τόν ίδιο του τόν πόνο: πεσμένος χάμω, νικημένος από τή σιωπή του κόσμου, ξεσκίζοντας ό ίδιος τόν έαυτό του, δοκιμάζοντας όλες τίς πίκρες του μάρτυριου του, ποτέ δέ σηκώνει τά χέρια γιά νά ζητήσει απ' τό πεπρωμένο του νά τόν αφήσει ήσυχα. Άπεναντίας, άπαιτεί μιάν άγωνία άκόμη μεγαλύτερη, μιά μοναξιά πιά βαθειά, ένα πάθος πιά

ίσχυρό, τήν πιά σκληρή δοκιμασία πού θά μπορούσε νά περάσει ή άντοχή του. Όχι γιά νά κρυφτεί, μά μόνο γιά νά δεθεί, σηκώνει τά χέρια γιά νά κάνει ν' άκουστεί ή πιά θαυμαστή προσευχή του ήρωα: «Ώ θέληση τής ψυχής μου, πού σε όνομάζω Μοίρα, έσύ πού είσαι μέσα μου, έσύ πού είσαι πάνω από μένα, φύλαγέ με και κράτα μου ένα μεγάλο πεπρωμένο.»

Αυτός πού ξέρει νά προσευχηθεί μέ τόσο μεγαλείο, εισακούεται πάντα.

ΔΙΠΛΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Τό πάθος τής προσποίησης δέν ανήκει στό μεγαλείο· όποιος έχει άνάγκη από προσποίηση είναι ψεύτης... Άς δυσπιστούμε στους μασκαρεμένους ανθρώπους!

Ρωμαντική ζωγραφιά του ήρωα:
Νά πώς τόν παρασταίνει ή κρύα ψευτιά, ή ποιητική παράδοση: ένα κεφάλι ήρωϊκό, πού κρατιέται ψηλά, ένα μεγάλο κυρτό μέτωπο, αύλακωμένο από σκοτεινές σκέψεις, ενώ τό κύμα τών μαλλιών πέφτει πλούσια ώς τό σβέρκο πού φαίνεται γέρδος και προεξέχει. Κάτω απ' τά φουντωτά φρύδια του, γυαλίζει ένα βλέμμα γερακιού. Κάθε μύς του δυνατού αυτού πρόσωπου είναι γεμάτος θέληση, ύγεια και ρώμη. Τό μουστάκι, σάν του Βερκηγκετόριγα, πέφτοντας άδρά σ' ένα στόμα τραχύ και στό σαγόνι πού προεξέχει, δείχνει τό βάρβαρο πολεμιστή, κι' άθελά του κανείς συμπληρώνει αυτό τό λεονταρίσιο κεφάλι, τό γερά κρεατωμένο, μ' ένα σώμα γερμανού Βίκιγκ (¹) πού προχωρεί μέ μεγάλα βήματα, μέ τή ρομφαία τής νίκης, τό κυνηγετικό κέρασ και τό δόρυ. Έτσι, κάνοντας απ' αυτόν, άνάστροφα, ένα γερμανόν υπεράνθρωπο, μιάν άρχαϊκή μορφή μικρού Προμηθέα Δεσμώτη, οί γλύπτες κι' οί ζωγράφοι μας άγαπούν νά παρουσιάζουν τόν έρημίτη του πνεύματος γιά νά τόν κάνουν πιά προσιτό σε μιάν ανθρωπότητα ολιγόπιστη, πού τά σχολικά βιβλία κι' ή σκηνή

της είναι άνίκανη νά νιώσει τόν τραγικό άλλοιώς, παρά θεατρικά ντυμένο. Μά ό άληθινός τραγικός ποτέ δέν είναι θεατρικός, και γι' αυτό, τό άληθινό πορτραίτο του Νίτσε είναι πολύ πιά λίγο ποιητικό απ' ό,τι οί προτομές κι' οί ζωγραφίες πού έκαμαν γι' αυτόν.

Πορτραίτο του ανθρώπου: Η φτωχική τραπεζαρία μιάνης πανσιόν τών έξη φράγκων τήν ήμέρα, σ' ένα ξενοδοχείο στις Άλπεις ή στις άκτές τής Λιγυρίας. Ξένοι δίχως ενδιαφέρον, συνήθως ήλικιωμένες κυρίες, λιγόλογες. Τό κουδούνι χτύπησε τρεις φορές γιά νά καλέσει στό τραπέζι. Στο κατώφλι περνάει, μέ τους ώμους πεσμένους, μιά σιλουέττα άβέβαιη, λίγο κυρτωμένη: σά νά βγαίνει από μιά σπηλιά, ό Νίτσε, πού είναι «τυφλός κατά τά έξη έβδομα», μπαίνει πάντα μ' ένα όχι σταθερό βήμα στό ξενικό κατάλυμα. Φοράει ένα κοστούμι σκοτεινόχρωμο, βουρτσισμένο προσεχτικά. Τό πρόσωπο είναι σκοτεινό όσο και τά πλούσια σκούρα και κυματιστά μαλλιά. Τό ίδιο σκοτεινά είχε και τά μάτια πίσω απ' τά χοντρά γυαλιά του άρρώστου, τά έξαιρετικά κυρτά. Ήσυχα, δειλά μάλιστα, πλησιάζει, τυλιγμένος μέ μιάν όχι φυσιολογική άφασία. Αισθάνεται κανείς σ' αυτόν, τόν άνθρωπο πού ζει στη σκιά, μακριά από κάθε συνάναστροφή και κάθε συνομιλία, πού φοβά-

(¹) Κουρσάρου, σάν κι' αυτούς πού κατέβαιναν τό μεσαιώνα απ' τίς Σκανδιναβικές χώρες έρημώνοντας τήν Εύρώπη. (Σημ. του μεταφρ.).

ται κάθε θόρυβο με μιάν άγωνία σχεδόν νευρασθενική : ευγενικά, με μιά φιλοφροσύνη γεμάτη διάκριση, χαιρετάει τους άλλους, κι' ευγενικά, με μιάν άβρη άδιαφορία, οι άλλοι ανταποδίδουν τόν χαιρετισμό στό γερμανό καθηγητή. Με τήν προφύλαξη του μύωπος, προχωρεί πρós τόν τραπέζι. Με τήν προφύλαξη ένός ανθρώπου με ευαίσθητο στομάχι, έξετάζει όλα τά σερβίτσια για νά ιδεί, π. χ., άν τó τσάι δέν είναι πολύ δυνατό, άν τά φαγητά δέν έχουν πολλές σάλτσες, γιατί τά σφάλματα στη διατροφή έρεθίζουν τά λεπτά του έντερα, και κάθε λάθος που γίνεται στη διαίτα του αναστατώνει για μέρες τά κλονισμένα νεύρα του. Ούτε ένα ποτήρι μπόρα, ούτε σπύρτο, ούτε καφές μπροστά του, ούτε πούρο ή τσιγάρο μετά τó φαγητό. Τίποτα άπ' όσα τονώνουν, δροσίζουν ή ξεκουράζουν : μόνο τó γρήγορο και λιτό του γεύμα, και μιά μικρή κουβέντα άπό έπιβαλλόμενη ευγένεια και δίχως βάθος, χαμηλόφωνα, με τόν τυχαίο γείτονα (μιλάει σαν ένας που ξέμαθε άπό χρόνια νά συζητεί και φοβάται ότι δέν του κάνουν και πολλές έρωτήσεις). Κατόπι ξανανεβαίνει στό έτοιμασμένο, στενόχωρο, φτωχικό δωμάτιο του, τó άδιάφορα έπιπλωμένο, με τόν τραπέζι γεμάτο άπό άμέτρητα φύλλα, άπό σημειώσεις, χειρόγραφα και δοκίμια. Μά κανένα λουλούδι, κανένα στολίδι, μόλις κάποιον βιβλίο και που και που ένα γράμμα. Έκεϊ, στη γωνιά, ένα βαρύ και χοντροκομμένο ξύλινο μπαούλο, ή μοναδική του περιουσία, με τά δυό του πουκάμισα κι' ένα δεύτερο, κοστούμι. (Έκτός άπ' αυτά, τίποτ' άλλο άπό βιβλία και χειρόγραφα.) Σε μιάν έταζέρα, άπειρες μποτίλλιες, μπουκαλάκια και μείγματα φαρμακευτικά : για τούς πονοκέφαλους που για ώρες τόν κάνουν τρελλό, για τίς όδυνηρές συσπάσεις του στομαχιού, τούς σπασμωδικούς έμετούς, τήν έντερική παράλυση και—προπάντων—τά φοβερά φάρμακα για τήν άύπνια,—χλωράλη και βερονάλη. Μιά τρομερή άποθήκη δηλητηρίων και φαρμάκων,—τών μόνων που έχει ως

βοήθεια μέσα σ' αυτή τήν άδεια σιωπή του ξένου δωμάτιου, όπου ποτέ δέ βρίσκει άλλη άνάπαυση έκτός άπό ένα λιγοστόν ύπνο που τόν πετυχαίνει τεχνητά.

Χωμένος μες τó γιακά του, τυλιγμένος μ' ένα μάλλινο σάλι (γιατί ή άθλια θερμάστρα δέν κάνει άλλο παρά νά καπνίζει άντι νά ζεσταίνει), με τά δάχτυλα παγωμένα, με τά διπλά γυαλιά του κολλητά σχεδόν στό χαρτί, γράφει μ' ένα χέρι γρήγορο, ώρες όλόκληρες, λόγια που τó θολό του μάτι μόλις μπορεί κατόπι νά ξεκαθαρίσει. Όρες μένει έτσι, γράφοντας, μέχρις ότου τά μάτια του αρχίζουν νά καίνε και νά δακρύζουν. "Αν κανείς τόν βοηθήσει άπό εύσπλαχνία και του δανείσει τó χέρι του για νά γράψει άντι γι' αυτόν καμμιά-δυό ώρες, αυτό είναι μιά άπ' τίς σπάνιες εύτυχίες της ζωής του. "Όταν κάνει καλοκαιρία, ό έρημίτης βγαίνει περίπατο, κάποτε μόνος,—πάντοτε μόνος με τίς σκέψεις του : ποτέ ένας χαιρετισμός στό δρόμο, ποτέ ένας σύντροφος, ποτέ καμμιά συνάντηση. Ό συννεφιασμένος καιρός, που τόν μισεί, ή βροχή, τó χιόνι που του πειράζει τά μάτια, τόν κρατούν χωρίς οίκτο αιχμάλωτο στό δωμάτιό του : ποτέ δέν κατεβαίνει πρós τούς άλλους, πρós τούς ανθρώπους. Τó βράδυ, μερικά κείκ, ένα φλυτζάνι έλαφρό τσάι, και ξανά ή μακρόχρονη, ή άτέλειωτη μοναξιά με τίς σκέψεις του. Για ώρες και ώρες άγρυπνάει όλο και πιό κοντά στη λάμπα με τή θαμπή φλόγα που καπνίζει χωρίς τά νεύρα του, που βρίσκονται σέ υπέρ ένταση, νά χαλαρωθούν σέ μιά γλυκειά κούραση. Τότε τó χέρι του άρπάζει τή χλωράλη ή όποιοδήποτε ναρκωτικό, κι' έτσι, στό τέλος, πετυχαίνει με τή βία τόν ύπνο που έχει γίνει για τούς άλλους, για τούς ανθρώπους που δέ σκέπτονται, που δέν τούς παρενοχλεί τó δαιμόνιο. Καμμιά φορά μένει στό κρεβάτι όλόκληρες μέρες. Έμετοί και συσπάσεις όδυνηρές, τόσο που νά παύει νά τίς αισθάνεται, πόνοι διαπεραστικοί στό μηλίγγια, μιά τύφλωση σχεδόν τέ-

λεια. Καί όμως κανείς δέν έρχεται σ' αυτόν, κανείς δέν είναι εκεί για νά του χαϊδέψει τó χέρι, για νά βάλει μιá κομπρέσσα στό μέτωπό του πού φλέγεται, κανείς για νά του διαβάσει κάτι, νά μιλήσει και νά γελάσει μαζί του.

Κι' αυτό τó φτωχικό δωμάτιο είναι παντού τó ίδιο. Οί πόλεις αλλάζουν συχνά όνομα, λέγονται άλλοτε Sorrente και άλλοτε Τουρίνα, άλλοτε Βενετία, άλλοτε Νίτσα, άλλοτε Marienbad, μά τó φτωχικό δωμάτιο μένει πάντα τó ίδιο, πάντα τó νοικιασμένο δωμάτιο, τó ξένο δωμάτιο, μέ τ' αδιάφορα παλιά σάπια έπιπλά του. Και μαζί μέ τó τραπέζι της δουλειάς και τó κρεβάτι τών μαρτυρίων, ή μοναξιά ή ατέλειωτη. Ποτέ, σ' όλα του τά χρόνια πού ζησε σάν περιπλανώμενος, μιá χαρωπή ανάπαυση μέ μιá συντροφιά εύθυμη και φιλική. Ποτέ, τή νύχτα, τó γυμνό και θερμό σώμα κάποιας γυναίκας κοντά στό δικό του, ποτέ μιá ήρεμη και καθαρή αύγη έπειτ' άπ' τίς μύριες μαύρες και βουβές νύχτες της δουλειάς. Ω! πόσο πιό άπέραντη είναι ή μοναξιά του Νίτσε, ατέλειωτα πιό άπέραντη παρά τó γραφικό όροπέδιο του Sils-Maria, πού οί περιηγητές τώρα, ανάμεσα πρόγευμα και γεύμα, συνειθίζουν νά επισκέπτονται: ή μοναξιά του εξαπλώνεται σ' όλόκληρο τόν κόσμο, πάνω σ' όλη τή ζωή, άπό τή μιάν άκρη ώς τήν άλλη.

Κάπου-κάπου, μιá επίσκεψη, ένας ξένος, κάποιος πούρχεται νά τόν δεϊ. Άλλά ή κρουστα, γύρω άπό τήν καρδιά πού αγαπάει τούς ανθρώπους και ποθει τήν Κοινωνία, έχει γίνει πιá πολύ σκληρή, πολύ γερή: ό έρημίτης αναπνέει εξαλαφρωμένος όταν ό ξένος τόν άφίνει στη μοναξιά του. Ύστερ' άπό δεκαπέντε χρόνια, δέν ύπάρχει πιá σ' αυτόν τίποτα τó κοινωνικό.

Ή κουβέντα κουράζει, έξαντλει, έρεθίζει αυτόν πού τρώγεται μόνος του και πού έντούτοις δέν πεινάει παρά για τόν έαυτό του. Καμμιά φορά, για πολύ λίγο, λάμπει μιá μικρή άκτίνα εύτυχίας: λέγεται «μουσική». Μιá παρά-

(Άκολουθεί)

σταση της «Κάρμεν» σ' ένα φτωχικό θέατρο της Νίτσας, κάποιες μελωδίες σέ μιá συναυλία, μιá ώρα στό πιάνο. Μά και τούτο άκόμη τού κάνει κακό και «τόν συγκινεί μέχρι δακρύων». Ή στέρηση της εύτυχίας τόν οδηγεί σέ μιá κατάσταση άδιαφορίας πού δέ μπορεί πιá νά τή θεωρήσει παρά σάν ένα μαρτύριο.

Δεκαπέντε χρόνια κυλάει τó ποτάμι της ζωής του Νίτσε — πού μένει άγνωστος και μόνο αυτός αισθάνεται τήν ύπαρξή του, — αυτό τó φριχτό πέρασμα στό σκοτάδι τών μεγαλουπόλεων, σέ φτωχικά δωμάτια θλιβερά έπιπλωμένα, σέ φτηνές πανσιόν, σέ τραίνα άχι καθαρά και σέ νοσοκομειακούς θαλάμους, ένώ, έξω άπ' αυτά, τριγύρω του, άγκομαχάει τó παρδαλό πανηγύρι τών τεχνών και τών έπιστημών. Μονάχα ή φυγή του Ντοστογιέφσκυ, τήν ίδια σχεδόν έποχή, μέσα στην ίδια φτώχεια και τήν ίδια έγκατάλειψη, άφίνει νά φαίνεται αυτό τó ψυχρό και θαμπό φώς ενός φαντάσματος. Έδώ, όπως κι' εκεί, τó έργο του Τιτάνος κρύβει τήν ισχνή μορφή του φτωχού Λαζάρου πού πεθαίνει όλημερης άπό τήν άγωνία του και τίς άρρώστειες του, και πού μόνο — κάθε μέρα — τó σωτήριο θαύμα της θέλησής του τόν ανασύρει άπό τó βάθος του τάφου του. Δεκαπέντε χρόνια ό Νίτσε βγαίνει μ' αυτό τόν τρόπο άπό τή νεκρική κάσα της κάμαράς του και ξαναμπαίνει σ' αυτήν, περνώντας άπό θλίψη σέ θλίψη, άπό θάνατο σέ θάνατο, άπό άνάσταση σέ άνάσταση, ως πού, στό τέλος, τó υπερθερμασμένο του μυαλό τινάζεται θρυμματισμένο άπ' τήν τόση του δυναμικότητα.

Ξένοι βρίσκουν πεσμένο κάτω στό δρόμο τόν πιό παράξενο άνθρωπο της έποχής. Ξένοι τόν φέρνουν στό παράξενο δωμάτιο της όδοσ Carlo - Alberto του Τουρίνου. Κανείς δέν είναι μάρτυρας του διανοητικού του θανάτου. Γύρω άπ' τó τέλος του βασιλεύει τó σκοτάδι και ή ίερή μόνωση. Έρημο και άγνωστο, τó πιό φωτεινό πνευματικό δαιμόνιο βυθίζεται στην ίδια του νύχτα...

Μεταφρ. Π. Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ